Costin Croitoru, *Repertoriul bibliografic al monumentelor tumulare din județul Brăila*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, 2024, 147 p.

De curând, în circuitul literaturii științifice de specialitate a pătruns o nouă lucrare, un ghid al monumentelor de tip tumular din județul Brăila.

Preocupări privind semnalarea acestor vestigii impresionante sunt cunoscute de timpuriu, de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În cazul de față, ele au fost menționate în *Răspunsurile pentru județul Brăila* la cunoscutele *Chestionare* Odobescu, Hasdeu, Densușianu. Treptat, respectivele preocupări capătă un avânt în a doua jumătate a veacului al XX-lea, prin verificarea informațiilor și încercările de reperare a movilelor în teren. În prezent, din ce în ce mai des, echipe de arheologi români au printre priorități și cercetarea mormintelor tumulare, fie că sunt din etape preistorice, antice, fie din perioada medievală timpurie. O altă inițiativă este publicarea de studii, volume dedicate monumentelor, care indică interesul în creștere pentru acest segment al spațiului funerar.

În această nouă tendință poate fi inclus și recentul volum *Repertoriul bibliografic al monumentelor tumulare din județul Brăila* (de acum *Repertoriul*) semnat de arheologul Costin Croitoru. Publicat sub egida prestigioasei Edituri Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, cartea cuprinde un număr de 147 de pagini, fiind pentru prima dată reunite toate datele problematicii enunțate.

Prefațat de un cuvânt introductiv al arheologului Stănică Pandrea și de nota consistentă a autorului (p. 7–18), *Repertoriul* include totalitatea vestigiilor de acest tip din Câmpia Brăilei. Dacă în prima parte a introducerii domnul Pandrea evidențiază noutatea și avantajele volumului în cauză, în partea a doua, autorul Croitoru creionează o imagine de ansamblu cu prezența (în județele Vaslui, Neamț, Iași) și chiar preponderența monumentelor tumulare în diferite zone ale Moldovei (cazul teritoriului județului Galați cu 430 de obiective), dar și cu stadiul actual al cercetării lor. Foarte interesante sunt explicațiile privind morfologia toponimiei tumulilor, evoluția denumirilor și semnificațiile apărute în timp ori privind însemnătatea sau „funcționalitatea” monumentelor funerare. Conform utilității inițiale sau primită ulterior, autorul remarcă în mentalul colectiv că movilele au denumiri specifice; spre exemplu, cele cu scop funerar – Movila Mortului, altele cu rol de demarcație ori situate în preajma vechilor drumuri sunt Hotarul, Mărgineanca, Olacului, Poștă sau Drumul Mare, Drumul Rușilor, iar uneori au referiri la activitățile agricole, ca Banița, Brazda, Drăgaica, Loboda.

Se pare că „movilele singuratice”, așa cum sunt menționate în *motto*-ul *Repertoriului*, au fost „înțelese” și pentru prima oară puse în valoare, sub formă unitară. Înainte de toate, trebuie recunoscută acribia și râvna de care a dat dovadă autorul în „căutările” sale prin surse documentare și cartografice vechi, hărți militare austriece, planuri ale armatei rusești sau cele de tragere ale armatei române, rapoarte, carnete de șantier, pentru a strânge laolaltă sumedenia dispersată de informații.

Această primă etapă de studiu a fost urmată de o a doua, mai amplă, de confruntare a surselor scrise (inclusiv a descrierilor succinte și a localizării monumentelor la nivel național) cu realitățile din teren, în vederea identificării și înregistrării lor. Ultima etapă, care implică multă muncă de teren, determină colectivul de specialiști de la muzeul brăilean să continue demersul început.

Conținutul consistent al *Repertoriului* (p. 21–112) este conceput ca o „voce”, cu descrierea vestigiului și semnalarea surselor scrise care l-au menționat în timp. Poziționarea monumentului este dată de autor pe baza surselor cartografice. Un aspect extrem de important este cel legat de clarificarea informației despre același vestigiu, dar care este indicat în surse sub toponime diferite (precum Drăgaica / Drăghescu, Golei / Golea, Lebăda / Lobodă, Movila din luncă / Licoșteanca-Movila Olarului, Movila Mare[1] / Malacof, Movila Mare[4]/ Tarachiu, Movila Mare[7] / Morotesei ori Morotești, Pacea-Râsu / Pacea Rusului). De remarcat și punctul critic exprimat în legătură cu unele erori de localizare (vezi Ferma Călmățuiului, Grecești, Matache, Movila de la Însurăței[1-3], Movila lui Novac, Țuțuianu, Valea Călmățuiului). Ordonate alfabetic, după criteriul toponimelor movilelor tumulare, arheologul Croitoru are la multe dintre ele observații pertinente: cum este cazul poziționării actuale pe teritoriul altei localități, decât cea semnalată în surse (de exemplu, Cailor, Cârnă, Ghiorma Mare, Odăița, Oprică) sau la compararea surselor, lipsa confirmării datelor scrise de sursele cartografice.

Cum aminteam, în timpul documentării, arheologul Costin Croitoru a întâlnit situații cu movile care erau semnalate numai în surse de tip dicționar (precum cel geografic), nefiind susținute de cele cartografice (selectiv, Berca, Biton, Catesa, Câmpului, Cârjan, Ceardac, Chiala, Colțea, Coșcoavele, Crucea[2], Desăguțele, Durău, Dușmanul, Gaicu, Găman, Gâscei, Gherghița, Ghija, Greci, Hoinari, Iacob, Imina, Lent, Măgăriță, Mola, Nicoară, Odăița, Palade, Păzitorului, Pelinului, Puturosu, Staicu, Stegarului, Tair, Tutunăria, Vulturu[1-2], Vulturu Mic, Zvârlețu Mare, Zvârlețu Mic). Alteori, movilele semnalate de surse au dispărut datorită extinderii unor așezări din epoca modernă, distrugerilor provocate de extragerea lutului, amenajări, intervenții ale căutătorilor de comori ori din cauza arăturilor frecvente – uneori, și în pofida semnalării cu bornă topo (Baracul, Berca, Capra, Cerbu[1], Cireșu, Ciucea, Filiu[2], Movila de la Chichinețu[2], Movila de la Mohreanu, Săpata[5], Scoicu, Struna Mică, Tarachiu, Trei Movile[7]).

Sunt semnalate cazuri când au fost reperate perechi sau grupuri de câte trei movile (precum Gemene[2], Galbenului[1-3], Olacului[1]).

Situații rare, interesante, sunt cele privind descoperirile arheologice incidentale, datorate lucrărilor agricole, administrative, de îndiguire sau infrastructură, cum s-a întâmplat la movilele Dinghiliu, Lata și Movila de la Gura Gârleței, Olarul. Pe suprafața unor movile (Bancului și Ulmu[1]) au fost descoperite în periegheze fragmente ceramice, indicii valoroase oferite de autor în lipsa unor intervenții intruzive.

În ultima parte a cărții, *Repertoriul movilelor tumulare* este dublat de o repartizare a vestigiilor pe unități administrative (p. 113–135). Gruparea movilelor pe localități (44 de comune și orașe), organizate alfabetic, constituie un scurt punct de reper, care îndrumă specialiștii în consultarea corpus-ului, sub forma indicilor.

Volumul se încheie cu o serie de fotografii din dronă cu unele dintre movile, dar și cu exemple de hărți și planuri militare (p. 137–147), pe care apar ori sunt menționate o parte dintre monumentele tumulare.

Cu siguranță, cele mai concludente date sunt oferite de deplasările în teren ale autorului care au permis reperarea unora dintre movilele tumulare (cum sunt Coșcovel, Damianca, Domnița, Filiu[1], Lata, Movila de la Dudescu, Movila de la Zăvoaia[1-9]), la care se adaugă rarele situații când au fost cercetate arheologic parțial (inclusiv de autor) ori integral (Movila de la Pietroiu[2], Movila de la Baldovinești, Movila de la Găvani[2], Movila de la Horia). Așa cum este semnalat în *Repertoriu* (p. 18), următoarea etapă va avea în vedere intensificarea eforturilor de a localiza în teren, cât mai precis, majoritatea movilelor tumulare confirmate cartografic; un avantaj în acest sens fiind că multe se evidențiază prin dimensiuni cuprinse între 30–50m diametru și înălțimi de peste 8–10m (3–5m în cazul celor aplatizate).

Considerăm că, prin îmbinarea metodei de studiu cu activitatea de teren, autorul Croitoru a reușit să strângă informații pentru un număr de 573 de movile (cu 627 de toponime), dintre care 171 nu au putut fi localizate, fiind sigure ca prezență doar 402 obiective. Din totalul celor documentate bibliografic s-a reușit clasarea a 215 în *Repertoriul Arheologic Național*, restul constituind un „obiectiv de viitor”, pentru a le și „proteja legal”. Este lăudabil nu doar efortul de a le identifica, repertoria, cât și demersurile întreprinse pentru a le feri de posibilele intervenții antropice nedorite.

Prin confruntarea surselor, clarificarea informațiilor și a localizărilor eronate, recunoașteri în teren și investigații intruzive putem considera pe bună dreptate *Repertoriul* colegului brăilean Costin Croitoru un instrument de lucru necesar, atât arheologilor, cât și istoricilor.

George-Dan Hânceanu